

Farre Byskole 1890 - 1972

Mange mennesker har svært ved at tids- og stedfæste deres første erindringer. Måske ved man ikke med sikkerhed, hvornår det var eller man er i tvivl, om man virkelig kan huske det, eller det bare er noget, som nogen har fortalt. Jeg har det ret nemt på det punkt. Min første erindring er nemlig fastholdt på et billede, der hænger på min væg.

Det er et luftfoto af Farre Byskole. Foran køkkenvinduet står min lillebrors barnevogn og i baggrunden står jeg i travet på Kulbjerggårdens mark. Dermed kan det kun være taget i august 1956, da jeg var 2½ år gammel.

I skolegården står skolebørnene og kigger op mod fotografens flyver, og længst til højre ses min far, lærer Aage Helbo med mig på armen. Jeg husker, at vi var inde i klasseværelset, da flyveren kom hen over i lav højde, og alle styrtede ud i skolegården. De sagde, at vi skulle kigge op på flyveren, hvilket var ret umuligt, da fotografen skulle have solen i ryggen. Jeg husker også, at jeg ikke helt forstod meningen med det. Så usædvanlig var en flyver jo ikke.

I min erindring var børnene ret store; men sådan som solen står, må det have været en eftermiddag og dermed har det været borte klasse. Den omfattede første til tredje årgang og de gik i skole fra 12 til 15 hver dag fra mandag til lørdag. Fjerde til syvende årgang gik så i store klasse, og de kom om formiddagen fra 8 til 12. Min far var ansat som enelærer, så han underviste 42 timer om ugen, og med tre eller fire årgange i klassen var der i høj grad tale om differentieret undervisning. Det var helt normalt, at have diktat med en årgang, regning med en anden og læsning med en tredje – samtidigt.

Farre skole i 1800-tallet

Det vides ikke præcist, hvor længe, der har været skole i Farre. I folketællingen 1787 ses en Nicolai Havenstrop, som "holder Skohle". I 1801 er der derimod hverken lærer eller skoleholder. Efter den første skolelov af 1814 ansættes Poul Gam som skolelærer og kirkesanger. Han er der til sin død i 1857. Han var altså byens lærer i mere end 40 år.

Bekjendtgørelser.

✠

Efter et kort Sygeleie bortkaldte den alvise Gud den brave og retsindige Lærer, Kirkesanger Johannes Hansen Thiesen i Farre, ved en rolig Død om Morgen den 11te d. M. fra 6 uforsørgede Børn. Hans Hustru og 2 Børn ere gangne forud for ham i Evideden. Foranstaaende bliver herved sørgeligt bekjendtgjort for den Afsedes Slægt og Venner.

Nægen Præstegaard, den 11te Mai 1871.

C. Hjort.

Begravelsen stier fra Hjemmet den 19de, Kl. 12.

Efter ham kommer Johannes Hansen Thiesen, som dør i 1871. Det var ret tragisk. Hans kone var død godt et år tidligere og ved sin død efterlader han seks mindreårige børn. Den næste lærer i byen var så Hendrik Kristian Hofmann.

Gam, Thiesen og Hofmann var alle ansat i den gamle skole, som lå oppe midt i byen på matrikel nr. 1, ved siden af mejeriet, hvor Villy Jensen senere havde tømrerværksted. Forholdene var ikke de bedste. I 1882 nedsatte regeringen en kommission, der skulle tilvejebringe Oplysninger om mulige sanitære Mangler i Ordningen af Skolevæsenet og til at fremkomme med Forslag til saadannes fremtidige Forebyggelse. Kommissionen besøgte mange skoler rundt i landet, de var bl.a. i Farre, og her fandt de mange af de søgte mangler. Farre blev faktisk fremhævet som noget af det værste, de havde set:

"Farre Sogneskole ligger lavt, ved Foden af en Bakke og lider derfor af Fugtighed. Staldrum, Mødding og befærdet Landevej findes lige tæt ved Skolen. Baade Præst og Lærer klagede over de bedrøvelige Forhold. Da den gamle forfaldne Bygning er for lille, søger Kommunen at unddrage sig Opførelsen af en ny Bygning ved at holde private Biskoler; der findes en saadan for Drengene, og man er i Færd med at oprette en for Piger, begge med uexaminerede billige Lærerkræfter! Forstuen er lille, Læsestuen lav, Bræddegulvet fugtigt og smudsigt; Kakkellovnen daarlig. Retiraderne ligger temmelig nær og de stank slemt. Renligheden var i det hele maadelig. Farre private Drengeskole var i en forfærdelig Tilstand. Forstuen er meget lille, læseværelset er lavt og ikke rummeligt nok; Dunsten i det overfyldte Rum var modbydelig. Kakkellovnen var gammeldags, forfalden og osede stærkt. Gulv, Vægge og Ruder vare smudsige og inde i Skolestuen sad Lærerens 10 Aars Datter med en spæd, skrigende Søster paa Skjødets! Lege- og Gymnastikplads findes ikke".

Røgen-Sporup ønsker at yde 200 Kr. til de Fattiges Kasse, 500 Kr. til Farre Privatskole, 100 til Farre private Pigeskole, 50 til Skolepenge til Læreren, 34 til do. til Læreren, 19 til do. til Læreren i Røgen Friskole, 10 til Skanderborg Børnehjem og 200 til Kommunens Sygekasse.

Lærer ved den nævnte private drengeskole var Morthen Peter Gam, som var søn af afdøde lærer Poul Gam. Det handlede dog ikke om en privat eller friskole i moderne forstand, men snarere en delvis kommunal udlicitering af skolevæsenet. Hvert år søgte kommunen amtet om at måtte betale for den private skoles drift.

Forældrene var heller ikke tilfredse. I 1887 indgav de andragende til amtsrådet om sagen. Her besluttede man at de to lokale amtsrådsmedlemmer, grev Friis fra Frijsenborg og Byriel Jensen fra Lyngby skulle snakke med sognerådet, og forsøge at finde en løsning.

Men inden den løsning fandtes, blev lærer Hofmann alvorligt syg. Han var kun 47 år gammel, men i maj 1888 søgte han sin afsked med pension, fordi han havde brystsvaghed. Det kan enten betyde tuberkulose eller kronisk lungebetændelse. Til støtte for ansøgningen fremlagde han en lægerklæring, hvor der stod, at sygdommen hang sammen med den elendige lærerbolig. Silkeborg Avis citerede kort og fyndigt fra amtets skolerådsmøde om sagen: "Formanden: Dette Andragende maa vi vel bevilge? Grev Frijs: Kan vi ikke give ham Hjælpelærer? Provst Møller (fra Hammel): Nej, han kan ikke bo der. Der må bygges."

Silkeborg, den 25de Maj.
— I Skanderborg Amts Skolerådsmøde i Onsdags var if. „Elev. No.“ følgende Sager til Behandling:
1. Andragende fra Lærer Hoffmann i Farre om Entlebigelse med Pension paa Grund af Sygdom. — Formanden: Dette Andragende maa vi vel bevilge? Frijs: Kan vi ikke give ham Hjælpelærer? Provst Møller: Nej han kan ikke bo der. Der må bygges. — Andragendet bevilget.

Og sådan blev det. Da stillingen bliver slået op en måned senere, er der tilsyneladende allerede lavet en færdig plan. I stillingsopslaget står der, at skoledistriktet skal deles i to inden udgangen af 1890 og der skal opføres to nye skolebygninger. Ansøgerne har pligt til at finde sig i alle de ændringer, som måtte komme i den forbindelse.

Lærer Hofmann flyttede til Århus og i folketællingen 1901 finder vi ham i Samsøgade 12. Huset her var helt nybygget og det hjalp åbenbart på helbredet. Han fandt et job som bogholder, og det havde han stadigvæk, da han i 1916 i en alder af 77 år kunne fejre guldbryllup. Han døde i 1923.

Den nye byskole

Som afløser for Hofman blev seminarist Jens Knudsen ansat i august 1888, og derefter gik man for alvor i gang med at forbedre forholdene. Når man sammenligner med regeringskommissionens beskrivelse bare seks år tidligere, er ændringerne virkelig markante, og det sker i et forrygende tempo. Derfor er det næppe noget sognerådet har besluttet uden håndfast vejledning fra amtet eller provst Møller.

Måske har nogen i sognerådet følt sig ramt, da provsten ved skolens indvielse holdt tale og fortalte om Paulus, der havde forsøgt at bygge på anden grund, men som havde måttet give tabt. Fra en fanatisk kristenforfølger var Paulus blevet til en ivrig og nidkær Kristi discipel. Provsten formanede så om at holde godt fast i den rigtige retning.

Guldbryllup.

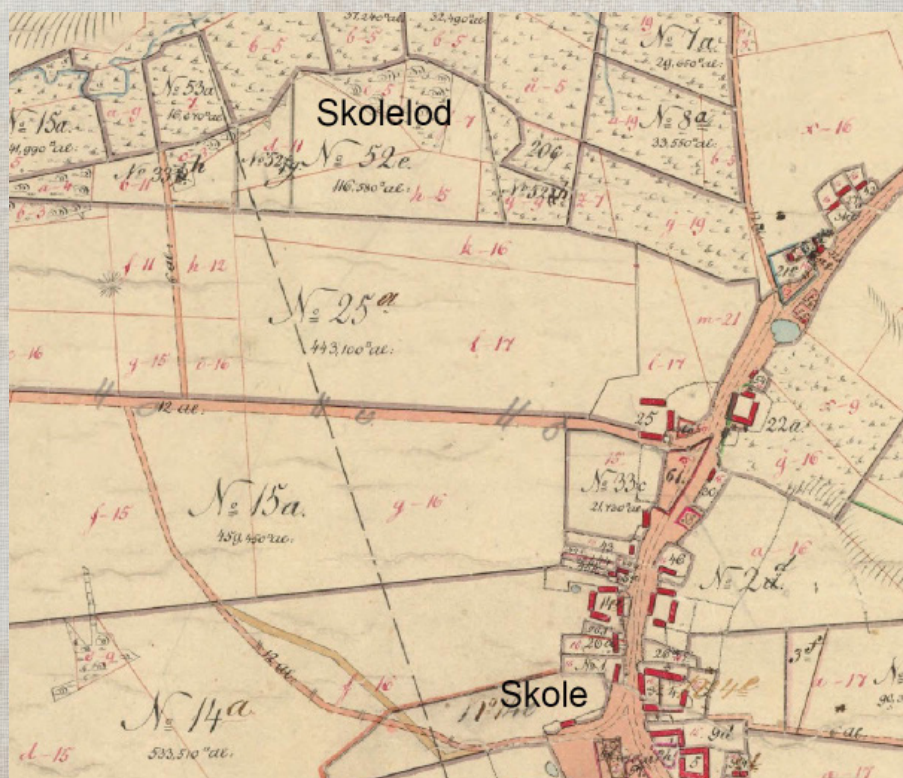

I Morgen kan pens. Lærer, Bogholder Hofman og Hustru, Samsøgade, fejre deres Guldbryllup.

Hofman tog Eksamen i 1864 og efter et Par Aars Vikarieren kom han til Løben. 1871 blev han forflyttet til Farre og Kirkefanger i Sporup. Her var det en uland Jolig, og dette bevirkede, at han 1898 maatte søge sin Afsked paa Grund af Prøft-svaghed. Efter nogen Tids Forløb kom han til Aarhus og blev Bogholder hos det samme Hjem, hvor han endnu er, trods sine snart 77 Aar.

En Familiefest har man i sidste Øjeblik maattet afstaa paa Grund af et mindre Uheld, der tvinger Guldbruden til at holde Sengen nogle Dage.

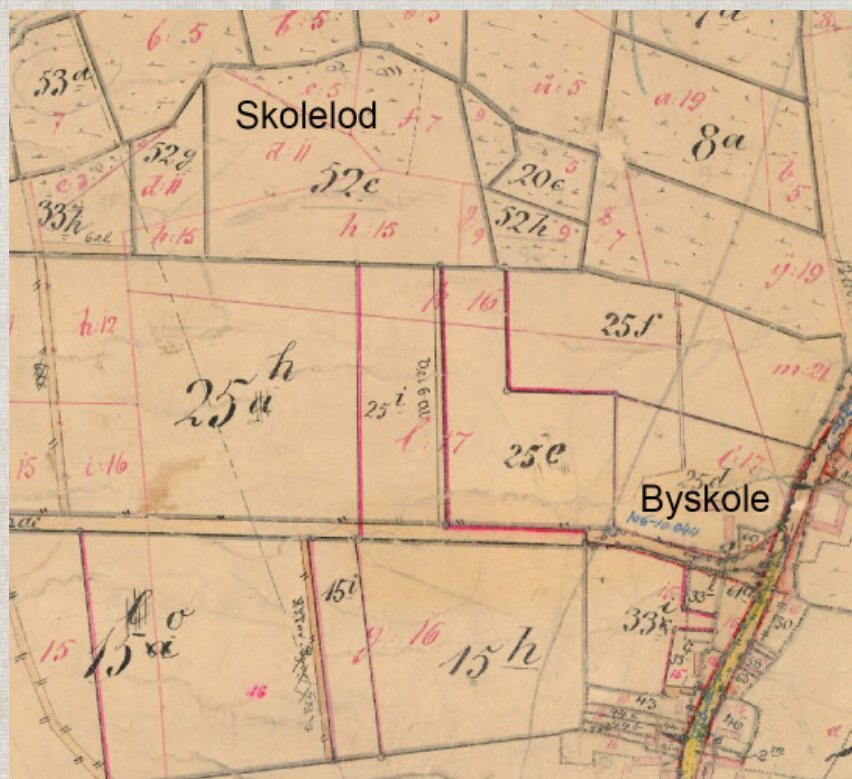
Wifeparret har fem Børn, der alle er i pæne og gode Stillingen.

Et af de store problemer var, at skoleloden, lærerens landbrugsjord, lå langt væk fra den gamle skole. For at komme dertil skulle læreren gå tværs over tre gårdes marker. For at afhjælpe det, købte kommunen nu næsten to tønder land på hjørnet af Gl. Skanderborgvej og Sporup Kirkevej. Her havde Farre Hovgaard tidligere ligget, men den var flyttet ud og var blevet til Sporuplund. Jorden på den nordlige side af Sporup Kirkevej helt ind til byen tilhørte stadig proprietær Thomas Bæhr Højris, og

det var ham kommunen købte grunden af. Samtidig blev der anlagt en ny markvej fra Sporup Kirkevej over til skoleloden nærmere byen. Øst for den nye markvej blev der udstykket i alt tre matrikler. 25d blev grunden til den nye skole. 25e og 25f blev til det husmandssted, som Jens Pedersen i engen senere havde og som nu er udstykket til Skolemestervej. Tilsammen betød det, at afstanden mellem skole og skolelod blev reduceret til en tredjedel.

Forløbet omkring byggeriet fortæller også lidt om, hvor travlt man havde. I slutningen af marts 1890 blev den sidste bygning fra Farre Hovgaard revet ned og allerede den 15. oktober kunne man holde indvielse på den nye Farre Byskole. Kommunens skøde på grunden matrikel 25d er dog først dateret den 4. februar 1893, og det bliver tinglyst den 10. oktober, tre år efter, at skolen er taget i brug.

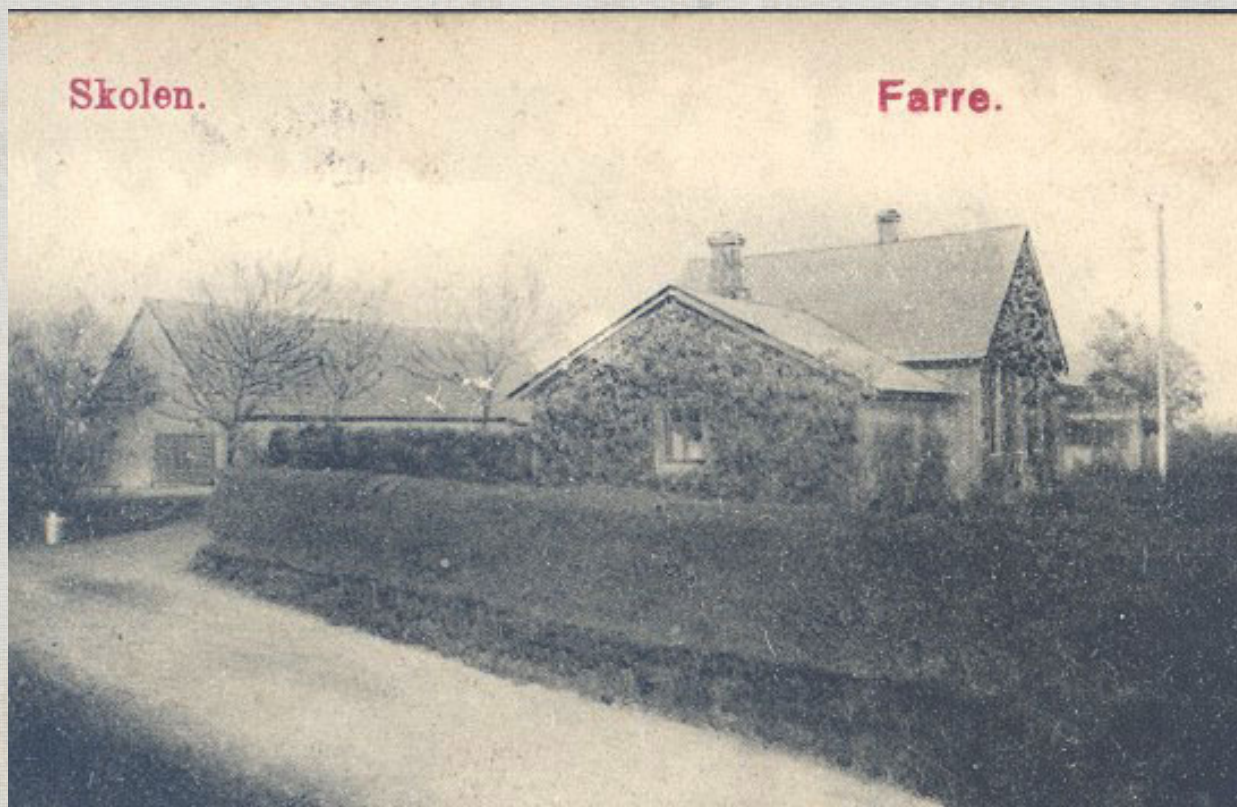

		V
Matr. Nr.	25 ^d	
Løbe Nr.		Adkomster.
1.	Skjeds af 4 Redigør, last 10 Oktober 1893 fra Thomas D. Kiehn til Hagen Jørgen Rasmussen på det 25 ^d (28-433)	
	<u>Omredning:</u> om direkte arrangement i forbindelse af H.D. Kiehn og Jørgen Rasmussen til ombygnen af skibet til en fjerde klasse af fiskebåde	
	Skeide Paragruppe af Skibe i de Mellemste Riksbank mellem den 24 April 1894. (29-173)	

Skolen var opført som en trefløjet bygning omkring skolegården. I fløjen mod øst var der lærerbolig og klasseværelse. I samme fløj var der længst mod syd en spise- eller legestue. Her kunne børnene spise deres medbragte mad eller opholde sig i frikvartererne, når det regnede. Rummet var endda opvarmet med egen kakkelovn. Det var virkelig en nyskabelse, som ifølge Hammel Avis sikkert ville finde efterlignere andre steder.

Den vestlige fløj var til landbruget. Skolelodden var på godt 8 tønder land. Dertil kom ifølge stillingsopslaget 2 á 3 tønder land af mindre god beskaffenhed. Endelig var der den nye grund matrikel 25d, hvoraf en del også indgik i landbruget. Tilsammen havde Jens Knudsen dermed 11 – 12 tønder land til rådighed. Det var en del af hans løn, og skulle passes ved siden af arbejdet som lærer, kirkesanger og organist.

Til brug for landbruget var der i den vestlige fløj både lade, værksted og en stald med plads til en hest, fire køer, et par grise, høns osv. Han havde altså nok at se til. I min barndom var der stadig en del, der kunne fortælle om deres skolegang hos ham. De berettede, hvordan de ofte blev sendt ud for at flytte køer eller fodre grise i undervisningstiden, hvis han ikke selv havde nået det.

Den tredje fløj mod nord var en lav smal længe, hvor den nordlige ydervæg var bygget af kampesten. I enden hen mod lærerboligen var der baggang, halvkælder med den store tøjrulle, vaskehus med gruekedel og en stor muret bageovn Derefter kom lærerens lokum, et rum til koks og en vognport.

Jens Knudsen er den eneste lærer, der selv har drevet landbruget på stedet. Da han blev pensioneret i 1928, blev skoleloddet solgt til vognmand Andreas Hansen, der skulle bruge en mark til sine heste. Det var hans forretning, som senere blev overtaget af sønnerne Artur og Tage. Tilbage blev den store nyttehave med en del æbletræer i det område, der senere blev til byens legeplads og en sportsplads på det sted, hvor Skolemestervej 2 nu ligger. Den sidste del af matrikel 25d, ca. en tønde land blev først forpagtet ud og senere solgt til Jens Pedersen i engen.

Knudsen havde altså embedet i 40 år. Efter ham kom lærer Magnus Vilhelm Detlef Graf. Han var født i Vigerslev på Fyn 1901 og havde i 1920'erne været først vikar og derefter andenlærer i Voldby. I 1928 fik han stillingen som enelærer i Farre Byskole, og han blev der i 26 år til han døde i 1954.

Ligesom Knudsen var Graf kirkesanger i Sporup, men han var ikke organist. Den opgave overgik til lærer Schmidt i Farre hede. Han havde heller ikke landbrug, bortset fra en gris til egen fortæring under krigen.

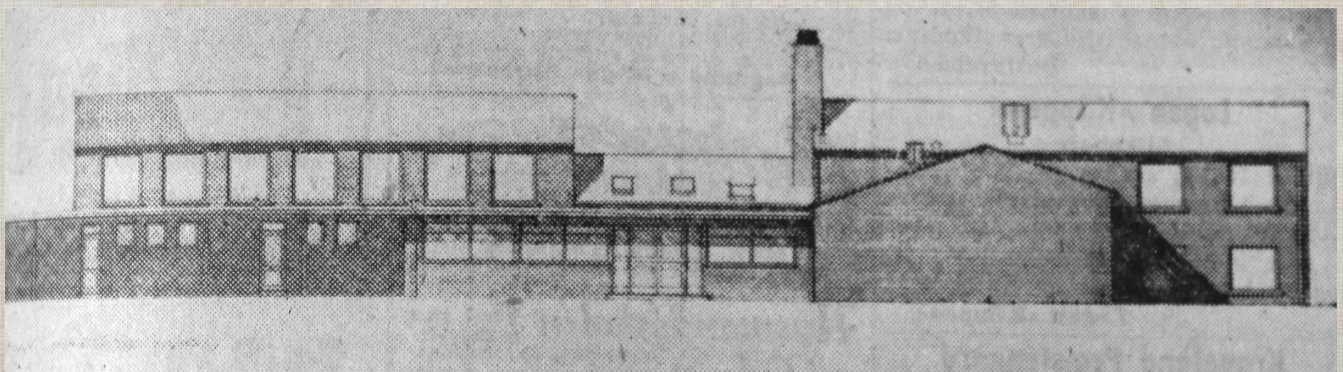
Til gengæld var han meget aktiv i lokalsamfundet. Han var medlem af sognerådet i 10 år og han havde en række tillidsposter i sygekasse, foredragsforening, Hammel teaterforening osv. Men det vigtigste var måske, at han var gruppefører i modstandsbevægelsen under krigen og senere delingsfører i hjemmeværnet.

Aage Helbo

Da far blev ansat som enelærer i 1954 var han altså først den tredje lærer på stedet. Alligevel var kommunen klar til at bygge ny skole. Så tidligt som 1944 havde man købt en grund syd for byen ved siden af savværket, og man havde lavet aftale med arkitektfirmaet Lind og Hansen i Skive om at tegne skolen. Så da far og mor gennemgik lærerboligen sammen med sognerådet før indflytningen, fik de at vide, at der ikke var grund til at gøre en hel masse ud af istandsættelsen, for de skulle højst bo der i to år. Så ville den nye skole med tilhørende moderne lærerbolig stå klar.

Sådan gik det ikke, og det er der blevet talt meget om gennem tiden. Oftest er det blevet forklaret med, at Røgen og Farre ikke kunne enes om placeringen. Det er selvfølgelig en del af forklaringen; men det er langt fra hele historien.

En kommune kunne ikke bare bygge en ny skole. Man skulle have en byggetilladelse fra amtet og en materialetilladelse fra ministeriet. Det sidste var en slags rationering af byggematerialer, der skulle modvirke overophedning i byggesektoren efter krigen. På et tidspunkt fortalte amtskolekonsulenten, at der lå over 40 ansøgninger om bygning af nye skoler i Skanderborg amt. De fleste var velbegrundede; men amtet kunne i bedste fald imødekomme otte.

Dertil kom usikkerheden om, hvordan den nye skole skulle være. I 1954 vedtog man at bygge to 4-klassede skoler, en i Røgen og en i Farre. I 1957 var planerne blevet ændret. Nu ville man bygge en 5-klasset skole i Farre og istandsætte Røgen Hovedskole. Det projekt var meget langt fremme. Grund og tegninger var klar, alle tilladelser var på plads og der var lavet aftaler med håndværkerne. Men inden første spadestik kom den nye skolelov. Dermed bortfaldt den gamle forskel mellem by- og landsbyskoler. Det betød at den nye skole nødvendigvis skulle være 7-klasset og der skulle laves faglokaler til fysik og husgerning. Det betød igen, at alle kommunens 150 børn skulle samles på en centralskole, ellers ville grundlaget være for lille.

Dermed skulle hele projektet laves om og der skulle findes en ny grund mellem Røgen og Farre. Det tog igen tid, og før byggeriet kom i gang, begyndte man at snakke om kommunalreform. Projektet tog dermed en ny drejning, idet Voldby og Svenstrup også havde brug for nye skoler. Det førte til Kulbjergskolen, som blev skrevet ind i sammenlægningsaftalen. Grunden blev købt i 1965 og byggeriet startede i 1968.

Da far blev ansat i 1954 var skolen som tidligere nævnt stadigvæk to-klasset. Han kom fra den private realskole i Hinnerup og i hans øjne var skolen i Farre vist meget gammeldags. Han fik iværksat en række ting. Der blev indført praktiske fag som sløjd og bogbinding både i skolen og som aftenskole for byens indbyggere. Der blev lavet skolehaver på området vest for skolebygningen, og der blev indkøbt en 16 mm filmfremviser.

Skoleloven af 1958, den blå betænkning var noget af en revolution for folkeskolen. Før den tid havde man skelnet skarpt mellem købstads- og landsbyordning. I en landsbyskole som Farre blev der ikke undervist i sprog eller matematik og det betød, at elever, der ville gå i skole ud over de lovpligtige syv år, skulle skifte til realskolen i Hammel allerede efter 5. klasse.

Egentlig skulle den nye lov træde i kraft i august 1959, i hvert fald de steder, hvor det var muligt; men far fik tilladelse til at overgå til den nye ordning allerede i august 1958. De nye fag medførte flere undervisningstimer. For de tre ældste årgange steg undervisningstiden fra 23 til 32 timer om ugen.

Så meget var der ikke plads til i Farre Byskole; men i vinteren 1957/58 var forsamlingshuset blevet bygget om. Der var blevet opført en ny skænkstue og den gamle var ombygget til garderobe og toiletter. I sommeren 1958 fik man nu tilladelse til at indrette en midlertidig forskole i forsamlingshuset og ansætte en lærerinde. Dermed kunne skolen ændres fra 2- til 3-klaset, og far skiftede titel fra enelærer til førstelærer. Den nye ordning var kun gældende for Farre Byskoles skoledistrikt. I Røgen og Farre Hede fortsatte man i første omgang efter den gamle ordning.

Nyordningen gav en ekstra fordel for de store piger. Den nyansatte lærerinde kunne jo undervise i håndgerning. Det havde frk. Vejling tidligere stået for; men hun skulle jo først have lukket sin trikotagebutik, så det foregik sent om eftermiddagen, hvor store klasse ellers kun gik i skole om formiddagen.

Fra sommerferien 1960 blev den nye ordning så udvidet til at omfatte hele kommunen. Alle 150 børn blev samlet og opdelt i syv klasser. 1. og 2. klasse blev undervist i Røgen Forskole mens de øvrige fem klasser fik hjemsted i Røgen Hovedskole, Farre Hedeskole, Farre Byskole eller Farre Forsamlingshus. Dertil kom gymnastik i de to sale i forsamlingshusene eller om sommeren på stadion i Farre og naturligvis konfirmandundervisning i Røgen præstegård.

Det var lidt af et puslespil. Der kunne nemt gå 14 dage med skemalægning i sommerferien og Mads Hansen kørte hver dag tre eller fire gange fra Farre Hede over Farre til Røgen og tilbage igen med sin bus for at flytte børn fra en skole til en anden. Filmen her viser, hvordan vi står ind i bussen ved Farre Forsamlingshus for at køre til Røgen forskole på første skoledag i august 1961.

Når skemalægningen var så kompliceret, så skyldtes det også alle specialfagene. Lærer Christensen i Farre Hede var faglærer for biologi og alle de udstoppede dyr stod der. På tilsvarende måde stod tilbehøret til fysik i byskolen, i udhuset ved Røgen Hovedskole var der indrettet sløjdlokale og symaskinerne til håndgerning stod i Farre Forsamlingshus. Så uanset, hvor klassen ellers hørte til, skulle den flytte efter disse fag, og det skulle passe med bustiderne. Endelig skulle der tages hensyn til gymnastikken. Her var to klasser sammen, f.eks. 6. og 7. klasse, på den måde at pigerne havde gymnastik i Farre Forsamlingshus og drengene i Røgen. Jeg husker flere gange, hvor far troede, at alt var faldet på plads, og så viste det sig, at en enkelt klasse var et forkert sted i en enkelt time eller en af de andre lærere alligevel ikke kunne tage et bestemt fag. Så startede det hele forfra.

Men når skemaet først var på plads, så fungerede det egentlig overraskende godt. Måske fordi lærere dengang aldrig var syge og fordi en klasse i en snæver vending sagtens kunne cykle fra Røgen til Farre. I hvert fald fungerede ordningen indtil skolen blev nedlagt i 1972.

